

w dniu .....**2021-09-28**.....

Łódź, 23 września 2021 r.

dr hab. Andrzej Rykała, prof. UŁ
Katedra Geografii Politycznej, Historycznej
i Studiów Regionalnych,
Wydział Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego

**Ocena dorobku naukowego, osiągnięć dydaktycznych i działalności organizacyjnej
dr. Jarosława Działka w związku z postępowaniem
o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Oceny całokształtu dorobku Habilitanta dokonano na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej, podjętej 31 maja 2021 r. zgodnie z art. 221 ust. 4 ustawy z dnia 20 lipca 2019 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) oraz uchwały nr 18/2021 Rady Dyscypliny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna Uniwersytetu Jagiellońskiego w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr. Jarosławowi Działkowi, przyjętej 1 lipca 2021 r. Do przygotowania recenzji posłużyła – przekazana na wniosek przewodniczącego Rady, prof. dr. hab. Jacka Kozaka – dokumentacja w opracowaniu Habilitanta, składająca się z: *Autoreferatu*, przedstawionej jako osiągnięcie naukowe (zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2a ustawy) monografii, pt. *Geografia sztuki. Struktury przestrzenne zjawisk i procesów artystycznych* (Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2021, 430 s.), odbitek kserograficznych pełnych tekstów wybranych artykułów i rozdziałów w monografiach wydanych po uzyskaniu stopnia doktora, a także egzemplarzy dwóch współautorskich książek: *Artyści w przestrzeni miejskiej Krakowa i Katowic* (Universitas, Kraków 2017, 600 s.), *Zanim nadejdzie powódź* (Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2017, 430 s. 478). Materiały te uzupełniały wykazy opublikowanych prac naukowych oraz osiągnięć dydaktycznych, współpracy naukowej i działań popularyzatorskich Habilitanta.

Przebieg kariery zawodowej

Dr Jarosław Działek jest geografem społeczno-ekonomicznym, absolwentem studiów geograficznych na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w

Krakowie. Tytuł magistra uzyskał 2004 r. w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej na podstawie pracy *Powiat jako subregion społeczno-gospodarczy na przykładzie powiatu suskiego*, której promotorem był prof. dr hab. Bolesław Domański. Cztery lata później, po odbyciu 5-letnich studiów socjologicznych na tej samej uczelni, zdobył magisterium z socjologii. Praca, napisana pod kierunkiem dr Annamarii Orlej-Bukowskiej, nosiła tytuł *Wizerunek regionu a tożsamość regionalna – między przeszłością a przyszłością. Przypadek francuskiej Owernii*.

Wykształcenie geograficzne wyznaczyło dalszą drogę rozwoju zawodowego Habilitanta. W 2010 r. uzyskał On stopień doktora nauk o Ziemi, przyznany przez Radę macierzystego Wydziału na podstawie dysertacji zatytułowanej *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju gospodarczego w skali regionalnej i lokalnej w Polsce*, nad którą merytoryczną opiekę ponownie sprawował prof. Bolesław Domański. Konsekwencją awansu naukowego było objęcie w 2011 r. stanowiska asystenta, a w 2013 r. adiunkta w Zakładzie Rozwoju Regionalnego IGiGP UJ.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe dr Jarosław Działek przedstawił autorską monografię, zatytułowaną *Geografia sztuki. Struktury przestrzenne zjawisk i procesów artystycznych*. Analiza dorobku publikacyjnego Habilitanta dowodzi, że książka ta jest próbą podsumowania i teoretycznego uogólnienia Jego wieloletnich badań nad organizacją przestrzenną zjawisk i procesów artystycznych.

Bez wątplenia, temat podjęty przez Habilitanta wynikał z Jego zainteresowań tym szczególnym, manifestującym się poprzez dzieła artystyczne, wytworem ludzkiej kultury – indywidualnym i „wspólnym odkrywaniem świata sztuki” oraz „licznymi dyskusjami” o nim. Merytoryczną motywacją, a zarazem przesłanką do podjęcia badań był deficyt całościowego ujęcia przestrzennych aspektów życia artystycznego. Zidentyfikowana przez Autora luka w literaturze światowej stanowiła asumpt do sformułowania problemów badawczych ujętych w formie pytań, pozwalających na wstępnym etapie dociekań określić ów rozmiar niewiedzy. Ich postawienie okazało się o tyle zasadne, że „w różnych okresach niektóre miejsca szczególnie silnie przyciągały twórców i odbiorców sztuki”, sprzyjając wyłanianiu się w nich, a następnie rozprzestrzenianiu innowacji artystycznych. Dla Habilitanta koncentrującego zainteresowania badawcze na sztuce, brak głębszej refleksji nad nią wśród przedstawicieli geografii, przy ożywionej od kilku dekad debacie toczonej – głównie na temat społecznych i

gospodarczych aspektów działań artystycznych – w ramach pokrewnych nauk (m.in. socjologii, ekonomii), był dodatkową inspiracją do wypełnienia istniejącej luki poznawczej.

W tym celu Autor podjął się: po pierwsze – sformułowania ram koncepcyjnych i pojęciowych geografii sztuki, korzystając z dorobku geografii społeczno-ekonomicznej, socjologii, ekonomii i innych nauk społecznych, tudzież pomocniczych w obrębie nauk humanistycznych; po drugie – dokonania syntezy wyników badań nad organizacją przestrzenną zjawisk i procesów artystycznych, systematyzując, przy wykorzystaniu zaproponowanych ram teoretycznych, zaobserwowane prawidłowości (zarówno podobieństwa, jak i różnice między dziedzinami sztuk przy uwzględnieniu społecznych, ekonomicznych i politycznych uwarunkowań); po trzecie – zastosowania wypracowanego podejście oraz wykorzystania zebranego dorobku do przeprowadzenia analizy przestrzennej funkcjonowania prywatnych galerii sztuki współczesnej w Krakowie (od początku transformacji ustrojowej w Polsce do współczesności).

Konsekwentna realizacja tych zamierzeń znalazła odzwierciedlenia w układzie pracy i zawartości jej poszczególnych części. Tę zależność Autor zobrazował zresztą w postaci autorskiego schematu pracy, wyróżniając w jej strukturze części teoretyczną (odpowiadającą rozdziałom 2, 3 i 4, powstałym w wyniku realizacji dwóch pierwszych celów) oraz praktyczną (tożsamą z rozdziałem 5, opracowanym w efekcie wypełnienia trzeciego celu). Zestawienie w takiej konfiguracji całości rozważań obejmujących zarówno analizę istniejących w obiegu literaturowym koncepcji naukowych, jak i syntezę dorobku dotychczasowych badań wraz z ich wykorzystaniem do opracowania studium przypadku, nie tylko dostarczyło czytelnikowi uporządkowanej wiedzy o strukturze wyводу Autora, ale świadczyło o głęboko i precyzyjnie przemyślanym układzie pracy. Warto przy tym nadmienić, że dość bogata (w różnorodne schematy, modele, mapy, plany, diagramy i wykresy) dokumentacja kartograficzna i fotograficzna w wykonaniu Habilitanta stanowi cenne uzupełnienie warstwy tekstowej pracy.

Książka składa się z sześciu rozdziałów, w tym *Wstępu* oraz części zatytułowanej *Perspektywy rozwoju geografii sztuki*, zawierającej podsumowanie wraz z identyfikacją problemów badawczych wymagających dalszego rozpoznania w celu poszerzenia zakresu merytorycznego tytułowej (sub)dyscypliny. We *Wstępie* Autor z należytą starannością, a zarazem właściwą dla tej części pracy zwięzłością i precyzją wyjaśnił kluczowe dla podjętych w książce rozważań pojęcie „sztuka”, czerpiąc zasadniczo z trzech rodzajów definicji: genetycznej, strukturalnej i funkcjonalnej. Za punkt wyjścia do podjęcia studiów badawczych przyjęto definicję zaczerpniętą z opracowań socjologicznych – co wydaje się zasadne z racji

merytorycznego przygotowania Habilitanta – a więc kładącą nacisk na społeczny aspekt sztuki, przy uwzględnieniu jednak możliwości traktowania tego wytworu ludzkiej kultury jako pojęcia otwartego. Zgodnie z tym założeniem „wytwory działalności twórczej człowieka stają się dziełami sztuki, gdy zostaną upublicznione i poddane ocenie przez instytucje świata artystycznego charakterystyczne dla danej epoki i określonego terytorium”. W sposób uporządkowany, skrótowo i z wyczuciem godnym historyka Autor przedstawił rozwój działalności artystycznej wraz ze społecznym odbiorem jej osiągnięć. Rzetelnych i wyczerpujących wyjaśnień we *Wstępie* doczekały się również pozostałe – zawarte w tytule oraz fundamentalne dla całej rozprawy – terminy, takie jak „zjawiska i procesy artystyczne”, „miejsca i ośrodki artystyczne”. Dwa pierwsze pojęcia są rozumiane odpowiednio jako: obserwowane obiektywnie lub postrzegane subiektywnie przejawy działań podejmowanych przez artystów, pośredników i odbiorców sztuki („zjawiska”) oraz sekwencje powiązanych ze sobą zjawisk artystycznych („procesy”), z kolei „miejsca” to fragmenty przestrzeni społecznej wyróżnione ze względu na związek ze zjawiskami i procesami artystycznymi, natomiast „ośrodki” – stanowią złożone konfiguracje zróżnicowanych miejsc artystycznych, odzwierciedlające życie artystyczne w tradycyjnie wyodrębnionych jednostkach osadniczych.

Uznania wymaga kompleksowe i retrospektywne omówienie poszczególnych dyscyplin tworzących tradycje badawcze geografii sztuki, tj. geografii muzyki, geografii artystycznej, geografii literatury i geografii teatru (wraz z odniesieniami do m.in. geografii dźwięku, nowej geografii artystycznej, geohistorii sztuki, geografii artystów). Wraz z tym wartościowym wkładem w usystematyzowanie wiedzy ciekawe byłoby poznanie stanowiska Habilitanta w odniesieniu do zarówno nadużywania w publicystyce (w tym naukowej) terminu „geografia”, służącego zazwyczaj powierzchownemu odnotowywaniu terytorialnego wymiaru różnych zjawisk i procesów, jak i widocznego rozbicia w łonie geografii społeczno-ekonomicznej (będącej zbiorem wyspecjalizowanych dyscyplin), prowokującego już od wielu lat do ożywionej dyskusji nad jej kondycją.

Świadomość badawcza – wynikająca z podejmowania refleksji nad przestrzenią – skłoniła również Autora do określenia charakteru powiązań między Jego macierzystą dziedziną nauki a sztuką. Relacje te osadził w następujących układach: geografia jako sztuka, sztuka jako geografia, przestrzeń w sztuce i sztuka w przestrzeni. Doceniając trafność identyfikacji „obszarów” znaczonej owymi powiązaniem, należałoby jednak wskazać na ich dość powierzchowne omówienie, zważywszy na rozpiętość czasową, której ono dotyczyło, oraz brak w kanonie lektur, którymi posiłkował się Badacz w tej części rozważań, kilku istotnych polskich pozycji (m.in. monografii literaturoznawczynie Anny Kronenberg,

Geopoetyka. Związki literatury i środowiska, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2014, czy pionierskich, zapowiadających humanistyczny zwrot w geografii człowieka w Polsce, tekstów autorstwa Krystyny Rembowskiej: *Tradycje i współczesność geografii kultury*, [w:] *Problemy ekonomiczne i regionalne współczesnego świata. Materiały z konferencji dydaktyczno-naukowej*, Instytut Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni UŁ, Łódź 1985, *Co to jest geografia kultury?*, „Geografia w Szkole” 1988, nr 4).

Dwa ostatnie układy odniesień, tj. przestrzeń w sztuce i sztuka w przestrzeni, wyznaczają – w rozumieniu Autora – zakres geografii sztuki *sensu largo*. Podejście uwzględniające badanie wzajemnego oddziaływania sztuki i przestrzeni można śmiało porównać do m.in. zaproponowanego kilkadziesiąt lat temu przez Davida E. Sophera ujęcia geografii religii, którego praca *Geography of Religions* z 1967 r. stanowiła zasadniczy przełom w rozwoju tej dyscypliny. Szukając rozstrzygnięcia niektórych dyskusyjnych kwestii, które narosły wokół geografii religii, zwłaszcza jej przynależności do jednej z dwóch dziedzin wiedzy, tj. geografii i religioznawstwa, i zrywając z tradycją interpretacji zjawisk religijnych oddzielnie z każdej z perspektyw (zgodnie z którą geograf religii powinien skoncentrować się wyłącznie na czysto geograficznej stronie przedmiotu, tj. badaniu oddziaływania religii na środowisko, pozostawiając religioznawcy określenie charakteru i zasięgu wpływu środowiska na religię), wspomniany amerykański geograf zaproponował prowadzenie badań nad wzajemnym wpływem religii i środowiska geograficznego w sposób zintegrowany, polegający na ścisłej współpracy geografów i religioznawców.

Propozycja ujmowania geografii sztuki jako bardzo interdyscyplinarnego typu poznania naukowego, „w rozumieniu przyjętym w niniejszej książce” została jednak zredukowana. Do interpretacji związków między działalnością artystyczną a przestrzenią wykorzystano geografę sztuki ograniczoną do formuły: sztuka w przestrzeni. Podejście takie wydaje się mimo wszystko zrozumiałe z racji zasadniczego, merytorycznego przygotowania Autora. Warto więc docenić podjętą przez Niego próbę analizy treści dzieł sztuki w kontekście powiązań między przestrzennymi aspektami przedstawień artystycznych a przestrzenią realną (np. gdy zauważa On, że rozkwit kolonii artystycznych zbiegł się w czasie z odchodzeniem w malarstwie od zabiegu ujmowania krajobrazu jako tła na rzecz traktowania go w kategoriach wiodącego tematu). Tym samym Jarosław Działek pozostawił *nomen omen* pole do wprowadzenia bardziej zintegrowanego ujęcia, wykorzystującego relacje: przestrzeń w sztuce.

Do zakreślenia w dalszej części opracowania ram koncepcyjnych i pojęciowych przestrzennego pola sztuki, Autor wykorzystał dorobek zarówno geografii, zgromadzony po

dokonaniu przez nią zwrotu kulturowego, jak i innych nauk społecznych oraz humanistycznych – po ich zwrocie ku interpretacjom przestrzennym (zwanym też topograficznym lub topologicznym). Ta ostatnia reorientacja była sprzęgnięta z rozwojem cyfrowej humanistyki, stosującej nowe możliwości gromadzenia i przetwarzania danych. Z jej osiągnięć (m. in. systemu informacji geograficznej – GIS) – stosując właściwe proporcje między warstwą analityczną a przedstawieniami kartograficznymi – uczynił użytek także Habilitant, wychodząc dzięki temu poza tradycyjny (na ogół opisowy) sposób ujmowania zjawisk i procesów artystycznych. W ten sposób posiadał narzędzia badawcze pozwalające na potwierdzenie lub obalenie wcześniejszych poglądów i ustaleń, opierających się przeważnie na oglądzie działań artystycznych w ujęciu przestrzennym.

Do realizacji wspomnianego celu, nakierowanego na sformułowanie ram teoretycznych geografii sztuki – oraz pozostałych zamierzeń badawczych – przybliżyła Autora również możliwość zaobserwowania i usystematyzowania efektów pracy twórczej artystów, głównie przedstawicieli sztuki współczesnej, którzy wyszli poza mury tradycyjnych instytucji kultury, wykorzystując przestrzeń jako podstawowe tworzywo dla swoich działań (przedmiot interwencji, podłoże do eksperymentów), czerpali natchnienie ze znaczenia miejsc lub byli nastawieni na ich „powołanie”, wreszcie podjęli wspólne przedsięwzięcia artystyczne z przedstawicielami społeczności lokalnych.

W studiach nad terytorialnym wymiarem sztuki Habilitant uwzględnił ponadto wkład jej twórców w rozwój różnej rangi jednostek osadniczych, głównie miast. Swoje rozważania osadził On w koncepcjach miast kreatywnych, gospodarki kreatywnej, klasy kreatywnej, zgodnie z którymi kultura stanowi potencjalny czynnik rozwoju ekonomicznego, artyści są natomiast trzonem twórców sektora kreatywnego. Na marginesie dodam, że wachlarz spostrzeżeń na temat działań biorących się z kreatywności, innowacyjności i talentu, mających potencjał tworzenia bogactwa oraz miejsc pracy, można było poszerzyć o wnioski płynące z tekstów Richarda Caves’a (m.in. fundamentalnej pozycji *Creative Industries: Contracts between Art and Commerce*, Harvard University Press, 2000), który jako jeden z pierwszych zdefiniował przemysły kreatywne, ich właściwości i zasady.

W toku realizacji pierwszego celu Autor zaproponował ujęcie zjawisk i procesów artystycznych w ich konfiguracjach przestrzennych w postaci terytorialnego pola sztuki, czerpiąc z dorobku mających ugruntowaną pozycję subdyscyplin nauk społecznych: socjologii sztuki (koncepcji świata i pola sztuki) i ekonomii kultury (ryнку sztuki, rynku pracy artystów). W wyniku pogłębionych, interdyscyplinarnych studiów teoretycznych zaproponowane pole zostało utożsamione z podstawową ramą koncepcyjną i pojęciową

geografii sztuki, służącą przeprowadzaniu analiz struktur przestrzennych zjawisk i procesów artystycznych wraz z ich dynamiką. W jego zasięgu Autor zidentyfikował następujące pozycje artystyczno-przestrzenne: centralność, peryferyjność i marginalność, które organizują jego strukturę w różnych skalach – miejsc artystycznych (w skali lokalnej i regionalnej, w mikro- i mezoskali społecznej i terytorialnej) oraz ośrodków artystycznych (w skali regionalnej, krajowej, kontynentalnej i globalnej, w makroskali społecznej i terytorialnej).

W celu dogłębnego rozpoznania terytorialnego pola sztuki Autor położył duży nacisk na identyfikację możliwych relacji (artystyczno-przestrzennych) w jego obrębie. Osnowę dla jej przeprowadzenia stanowiły – bliskie zarówno refleksji geograficznej, jak i artystycznej – koncepcje odwołujące się do opozycji między centrum a peryferiami. Wyznaczając centralność artystyczno-przestrzenną w obrębie pola sztuki Habilitant utożsamiał ją z dominacją symboliczną, zwaną przez Niego – a zapożyczoną z literatury i charakteryzującą się wielością znaczeń – ortodoksją, która przejawia się zdolnością do narzucania definicji sztuki, wyznaczania idei uznawanych za wartościowe i wiodące. Nośnikami takich właściwości są ośrodki artystyczne wyższego rzędu. Pozycja mająca znaczenie peryferyjności artystyczno-przestrzennej charakteryzuje się natomiast oddaleniem od centrum – opóźnieniem w świecie sztuki, naśladownictwem idei, działań, manifestów oraz nikłą zdolnością wysuwania własnych propozycji. Relacja podporządkowania – ujawniona przez Autora w wyniku pogłębionych studiów literaturowych, prowadzonych pod kątem nadania rozpatrywanym zagadnieniom wymiaru przestrzennego – może jednak zostać zaburzona z powodu oporu, a w konsekwencji, jak należy wnioskować, bardziej sformalizowanej opozycji wobec „dyktatu” centrum. W następstwie zerwania wspomnianych relacji rodzi się marginalność artystyczno-przestrzenna, przy czym osadzeni w niej przedstawiciele szeroko rozumianego środowiska artystycznego skłonni są zmienić dotychczasowy układ odniesień przestrzenno-artystycznych. Narosłe w tej społeczności napięcia z powodu zajmowania odmiennych pozycji można uznać – jak słusznie zauważył Habilitant, dając temu wyraz w stosownych fragmentach rozprawy – „za kluczowy mechanizm uruchamiający przekształcenia” pola sztuki.

Konstatując, należy podkreślić, że właściwa selekcja i przededefiniowanie pojęć zaczerpniętych z nauk społecznych wraz z implementacją koncepcji socjologicznych i ekonomicznych na grunt geografii pod kątem wykorzystania ich w analizie przestrzennej życia artystycznego, pozwoliły Autorowi zrealizować pierwszy z zasadniczych celów, jakim było sformułowanie ram koncepcyjnych i pojęciowych geografii sztuki poprzez określenie sposobu organizacji terytorialnego pola sztuki.

W kolejnych dwóch częściach pracy, realizując drugi cel badawczy, Habilitant usystematyzował prawidłowości zaobserwowane podczas badań teoretycznych i empirycznych nad organizacją przestrzenną zjawisk i procesów artystycznych. Układ i zawartość tych partii rozprawy stanowi logiczne rozwinięcie ustaleń przyjętych na kanwie rozważań podjętych w poprzednim rozdziale. Autor, dokonując syntezy dorobku studiów poświęconych funkcjonowaniu świata artystycznego w wymiarze przestrzennym, wykorzystał bowiem zaproponowane przez siebie ramy koncepcyjne i pojęciowe. Postępowanie badawcze przeprowadzono w odniesieniu do dwóch skali przestrzennych: miejsc i ośrodków artystycznych. Wywód na temat struktur terytorialnego pola sztuki został podjęty z oddzielną dla każdej ze skali, przy uwzględnieniu jednak bardzo podobnych zagadnień, dających się w ogólności sprowadzić do: zróżnicowania i typologii miejsc i ośrodków artystycznych; ich hierarchicznych układów przestrzennych; relacji przestrzenno-artystycznych między nimi; ich dynamiki czasowo-przestrzennej – przekształceń wewnętrznych i ewolucji układów przestrzennych; czynników i mechanizmów wpływających na ich rozmieszczenie oraz formowanie się i przemiany ich układów.

Starając się uchwycić sposób organizacji przestrzennej w obrębie pola sztuki z perspektywy miejsc artystycznych, Autor podjął zasługujący na docenienie wysiłek nakreślenia wielowymiarowości tego pojęcia (skali). Uwypuklenie znaczeń i wartości miejsc uświadomiło czytelnikowi potencjalną złożoność powiązań artystyczno-przestrzennych. Miejsca stanowią bowiem, w interpretacji Autora, zmaterializowaną postać nieco ukrytych struktur społecznych – węzłów, w których krzyżują się ścieżki aktywności różnych uczestników świata sztuki, ogniskują się ich działania artystyczne, zderzają się wartości artystyczne i oczekiwania ekonomiczne, wreszcie zacieśniają się relacje natury artystycznej. W spektrum rozważań dr Działek umieścił więc miejsca: tworzenia i prezentowania produktów działalności artystycznej, zamieszkania twórców i odbiorców sztuki. Miejsca, jak wykazał Autor, pełnią funkcję odpowiadającą kolejnym etapom procesu twórczego (np. miejsca poszukiwania natchnienia) oraz oddają specyfikę tworzenia w danej dziedzinie sztuki (np. miejsca prób teatralnych czy muzycznych). Różnicować je można ze względów lokalizacyjnych (w budynku, poza nim), fizjonomicznych, formy własności. Wykazaniu różnic między miejscami służy także posługiwanie się kategorią cyklu życia (powstanie, rozwój, zanik lub relokacja)

Na podstawie rozważań teoretycznych i ustaleń empirycznych Autor wykazał, że miejsca artystyczne można identyfikować poprzez ich indywidualny charakter oraz układy artystyczno-przestrzennych odniesień między nimi. Miejsca wyróżniające się ortodoksją

(dominacją symboliczną, reprezentowaniem bardziej tradycyjnego nurtu danego gatunku artystycznego) i heteronomią (wspierane ekonomicznie, nierzadko politycznie, stawiające na kierunek rozwoju artystycznego wskazany przez zarządzających określoną instytucją kultury) są (powinny być) usytuowane bardziej centralnie, natomiast utożsamiające się z heterodoksją (kontestujące dominujące kanony sztuki, proponujące nowe formy ekspresji artystycznej) i stanowiące autonomię (uniezależnione od ekonomicznych czy politycznych wpływów, stawiające na wartości symboliczne) mają położenie bardziej marginalne. Na uwagę zasługują także zidentyfikowane i usystematyzowane przez Autora atrybuty miejsc artystycznych, które umiejętnie powiązał On z zajmowaną pozycją w terytorialnym polu sztuki (np. peryferyjnie położone miejsca cechuje na ogół amatorstwo lub półprofesjonalizm).

Wnikliwie przeprowadzona – z perspektywy funkcjonowania miejsc i ośrodków artystycznych – analiza dorobku studiów nad organizacją przestrzenną życia artystycznego doprowadziła Autora do kolejnych ciekawych konkluzji, w tym nowatorskich wniosków. Jeśli nawet niektóre konstatacje, jak ta, że „miejsc artystyczne skupiają się silnie w ośrodkach miejskich” wydają się oczywiste, to doprecyzowanie, iż np. osoby działające na niwach muzycznej i teatralnej wykazują silniejszą tendencję do osiedlania się i aktywności twórczej w ośrodkach rdzeniowych obszarów metropolitalnych niż np. plastycy i tzw. literaci (ze względu głównie na bliższe powiązanie działań tych pierwszych z miejscami konsumpcji artystycznej, odznaczających się koncentracją w centralnych częściach miast), każe nam dostrzec całą złożoność powiązań artystyczno-przestrzennych, którą Habilitant w toku wnioskowania umiejętnie usystematyzował.

Jarosław Działek zdiagnozował występowanie w dużych ośrodkach artystycznych wielobiegunowych układów koncentracji miejsc artystycznych. Ustalenia te posłużyły Habilitantowi do wyróżnienia typów tych skupisk na podstawie takich kryteriów jak: dominujące elementy świata sztuki (np. dzielnice zamieszkania artystów, aktywności twórczej); charakter reprezentantów świata sztuki (np. dzielnice artystycznej ortodoksji); położenie w przestrzeni jednostki osadniczej (np. centralne); etap rozwoju (np. dojrzałe, schyłkowe); okres funkcjonowania (np. krótkotrwałe); aktywność ludzi sztuki (dzielnice artystyczne, dzielnice pamięci artystycznej); widoczność (widoczne, ukryte); stopień zaplanowania (np. zaplanowane dzielnice kultury). Znaczone koncentracją miejsc artystycznych dzielnice przechodzą modelowe etapy rozwoju – jak odkrywczo, na podstawie badań teoretycznych i empirycznych, zinterpretował Autor – od inicjalnej fazy heterodoksji i autonomii do stadium ortodoksji i heteronomii. W wyniku przekształcania się dzielnic utożsamianych z funkcją kontestacji dominujących kanonów sztuki (proponujących nowe

formy ekspresji artystycznej) – i ich urastania do rangi konkurencyjnego centrum – następuje przemieszczenie się „epicentrum życia artystycznego”.

Koncentrując się na życiu artystycznym w realnym wymiarze przestrzeni, Autor nie pominął wpływu postępu technologicznego, głównie Internetu, na kształtowanie się miejsc artystycznych (np. poprzez zniwelowanie niedogodności wynikających z położenia peryferyjnego względem centrum życia artystycznego). Choć rozwój Internetu w sposób ograniczony, zdaniem Habilitanta, oddziałuje na funkcjonowanie tych miejsc, można przypuszczać, że epidemia ostrej choroby, jaką jest COVID-19, i spowodowane nią ograniczenie kontaktów społecznych (w tym przymusowe w postaci kwarantanny), jeśli nie zrewolucjonizuje, to na pewno istotnie zmieni naturę relacji artystyczno-przestrzennych (np. poprzez organizację koncertów za pośrednictwem platform internetowych).

Wiele odkrywczych wniosków – obok konkluzji bardziej oczywistych, że rozmieszczenie artystów i instytucji artystycznych cechuje się wysoką koncentracją w miastach, a funkcja artystyczna tych jednostek osadniczych może stanowić centralną w stosunku do ich zaplecza – wynika z analizy struktur przestrzennych ośrodków artystycznych. Na szczególne podkreślenie zasługuje propozycja wydzielenia dwóch typów takich ośrodków: awangardowego (proponującego nowe wartości artystyczne – heterodoksja) i tradycyjnego (reprodukującego uznane wartości – ortodoksja). Według Autora, stanowią one zarazem fazy rozwoju ośrodków. Kolejne kryterium ich podziału zostało poszerzone o aspekt ekonomiczny. Autor podzielił je na ośrodki symboliczne – oznaczające się ożywionym środowiskiem twórczym, ale nie w pełni wykształconym rynkiem sztuki (autonomia), oraz rynkowe – z ograniczonym zapleczem artystycznym, ale silniejszą kondycję ekonomiczną (heteronomia). Doceniając znaczenie czynnika gospodarczego w rozwoju sztuki, Habilitant pokusił się o wyróżnienie jeszcze jednego typu ośrodka. Określił go mianem „węzłowego” – w którym ogniskują się przepływy artystyczne i ekonomiczne, a produkcja i konsumpcja artystyczna są na równomiernym poziomie. Wreszcie – na podstawie dogłębnego rozpoznania struktur przestrzennych miejsc i ośrodków, przy wykorzystaniu koncepcji i aparatu pojęciowego z geografii osadnictwa – Autor podjął nowatorską próbę wyróżnienia i zdefiniowania metropolii artystycznej, która w Jego ujęciu „reprezentuje optymalną kombinację na obu płaszczyznach: ortodoksji i heterodoksji oraz autonomii i heteronomii”.

Wszystkie wyróżnione typy ośrodków – wraz z ich hierarchicznymi układami, zasięgiem, mono- i policentrycznością, mobilnością i skupiskami twórców czy dyfuzją idei artystycznych – doczekały się egzemplifikacji poprzez odwołania do konkretnych sytuacji miast (m.in. Paryża, Berlina, Londynu, Nowy Jorku, Tokio, Bazylei), regionów (m. in.

Prowansji, Normandii, Bretanii) i państw jako całości. Operowanie przekonującymi przykładami tylko uwiarygodniło przesyconą rozważaniami teoretycznymi część rozprawy. Posługując się nimi w celu zobrazowania wykrytych prawidłowości przestrzennych w przebiegu zjawisk i procesów artystycznych, Autor sięgał również po przykłady odstępstw, które zaobserwował w funkcjonowaniu ośrodków artystycznych (np. peryferyjne lokalizacje tymczasowych skupisk artystycznych w formie festiwali i targów sztuki).

Reasumując, należy docenić umiejętność dokonania syntezy obszernego, ale rozproszonego dorobku badań teoretycznych i empirycznych nad wymiarem przestrzennym życia artystycznego, które pozwoliło Autorowi usystematyzować rozpoznane w nich prawidłowości w przebiegu zjawisk i procesów artystycznych, a zarazem zrealizować drugi z zasadniczych celów rozprawy.

Ostatni, piąty rozdział stanowi próbę przeniesienia propozycji teoretycznych zawartych w pierwszych czterech częściach pracy na poziom badań empirycznych. Ramy koncepcyjne i pojęciowe zakreślone w toku rozważań nad aspektami przestrzennymi sztuki, Autor wykorzystał do szczegółowej analizy wybranego segmentu życia artystycznego Krakowa – tj. prywatnych galerii sztuki współczesnej, funkcjonujących od początku transformacji ustrojowej w Polsce do współczesności. Wybór tego miasta nie był przypadkowy. Jest ono jednym z najważniejszych ośrodków artystycznych w Polsce, a ponadto – miejscem pracy Habilitanta.

Należy przyjąć, że studium przypadku stanowiło dla Autora swoistą instancję kasacyjną odnośnie do stosowalności zaproponowanych ram pojęciowych i koncepcyjnych w badaniu wycinka działalności artystycznej w mieście.

Dążąc do rozpoznania miejskiego (sub)polu sztuki, Habilitant w pierwszej kolejności zanalizował od strony ilościowej i jakościowej rozwój galerii i ich skupisk w Krakowie (m.in. zmiany w rozmieszczeniu w powiązaniu z określeniem typów tych placówek). Następnie – przy użyciu metod jakościowych (analizy treści materiałów prasowych i źródeł internetowych) – określił relacje między galeriami i ich skupiskami oraz ustalił hierarchię artystyczno-przestrzenną między nimi, wykorzystując dwa pojęcia z zaproponowanego przez siebie słownika: centralność i marginalność. Starał się w tym przypadku znaleźć odpowiedź na pytanie: w jakim stopniu galerie odznaczające się silniejszą pozycją artystyczną i komercyjną (utożsamiane z ortodoksją i heteronomią) zlokalizowane są w części centralnej miasta (dzielnicy/zabudowy), natomiast te o mniejszym prestiżu i mniej komercyjne – w marginalnej? Do identyfikacji tych relacji przyczyniło się dokładne

rozpoznanie mechanizmów społeczno-ekonomicznych oddziałujących na funkcjonowanie galerii w wymiarze przestrzennym.

W toku badań empirycznych potwierdzenie znalazły zaobserwowane wcześniej prawidłowości. Autor ustalił m.in., że galerie koncentrują się w wybranych dzielnicach: Stare Miasto, Piasek, Kazimierz, Stare Podgórze i Zabłocie. Większość z tych skupisk przechodziła podobne etapy rozwoju (w tym stabilizację i regres). Galerie, które odznaczają się silniejszą pozycją artystyczno-ekonomiczną, są zlokalizowane głównie w prestiżowej, centralnej części Krakowa, gdzie ich najbliższe otoczenie stanowią zamożni kolekcjonerzy sztuki oraz placówki oferujące luksusowe dobra i podobnej jakości usługi.

W celu potwierdzenia zdiagnozowanych na podstawie studiów teoretyczno-empirycznych prawidłowości w przebiegu procesów artystycznych, Autor określił charakter powiązań między strategiami artystycznymi (doborem artystów i dzieł sztuki) oraz organizacyjnymi (sposobem funkcjonowania i finansowania) przyjmowanymi przez galerie a „orientacją” przestrzenną tychże, zarówno w wymiarze horyzontalnym i – co było w dużym stopniu możliwe dzięki sięgnięciu po studium przypadku – wertykalnym. Na podstawie wnikliwych badań kameralnych i terenowych, przedstawił propozycję wydzielenia dwóch obszarów koncentracji galerii: skupiska-rynki (odznaczające się przewagą placówek komercyjnych, oferujących dzieła uznanych artystów) i skupiska-sceny (nienastawione na działalność komercyjną, prezentujące dzieła miejscowych artystów). Po rozpoznaniu mechanizmów mających wpływ na lokalizację galerii, Autor doszedł do wniosku, że zależy ona od: opozycji w polu sztuki (czynniki artystyczne), umiejętności „wyważenia potrzeb lokalizacji blisko potencjalnych odbiorców przy ograniczeniach i presji” ze strony innych użytkowników przestrzeni miejskiej (czynniki ekonomiczne) oraz wsparcia udzielanego przez instytucje (np. publiczne) lub prywatnych mecenasów (czynniki polityczne). Określając parametry galerii w wymiarze wertykalnych – a więc w aspekcie szczerkowo podejmowanym w literaturze – Habilitant dostrzegł, że galerie zarówno o silnej pozycji komercyjnej, jak i zorientowane na autonomię z powodu „presji innych form użytkowania na parterze” usytuowane są w mniej widocznych miejscach (piwnicach, oficynach). W przypadku tej drugiej grupy placówek lokalizacja taka nie musi być jednak sytuacją niekorzystną z punktu widzenia oczekiwań ich właścicieli, lecz może wpisywać się w świadomie przyjęty profil artystyczny.

Należy założyć, że próba „wpasowania” w terytorialne pole sztuki innego miasta, o odmiennych tradycjach artystycznych, mogłaby przynieść bardzo interesujące wyniki.

W swojej książce Autor przedstawił zintegrowane podejście badawcze w ramach geografii sztuki, umożliwiające wyjaśnienie i zrozumienie bardziej uniwersalnych tendencji, którym podlegają zjawiska i procesy artystyczne w obrębie poszczególnych dziedzin sztuki w wymiarze przestrzennym w kontekście uwarunkowań społecznych, ekonomicznych i politycznych.

Na szczególne docenienie zasługuje zidentyfikowanie przez Habilitanta złożonych relacji artystycznych w ich konfiguracji przestrzennej, które zdołał On zespolić w terytorialne pole sztuki. Zaproponował rozpatrywanie go na dwóch poziomach analizy przestrzennej: lokalnej (miejsc artystycznych) i ponadlokalnej (ośrodków artystycznych). Powiązania artystyczno-przestrzenne mogą przybierać, w ujęciu Autora, charakter przemieszczeń osób i artefaktów kulturowych, będących nośnikami idei sztuki; występować w układach równorzędnych (współpraca) lub hierarchicznych (podporządkowanie, opozycja). Relacje centralności, peryferyjności i marginalności kształtują hierarchię miejsc i ośrodków wewnątrz wspomnianego pola sztuki. Powiązania te podlegają przemianom w wyniku zarówno przeobrażeń życia artystycznego, jak i otoczenia społecznego, ekonomicznego i politycznego. Można więc mówić o dynamice konfiguracji miejsc i ośrodków artystycznych, relacji między nimi oraz ich hierarchii, które Autor ujął w postaci modeli ewolucji tychże.

Nie mniej istotne od stworzenia ram koncepcyjnych i pojęciowych geografii sztuki było wykorzystanie autorskiej propozycji terytorialnego pola sztuki do przeprowadzenia analizy struktury przestrzennej życia artystycznego w konkretnym mieście.

Monografia, będąca osiągnięciem naukowym dr. Jarosława Działka, jest relacją z niezwykle rozbudowanych, kompleksowych badań zjawisk i procesów artystycznych w ich wymiarze przestrzennym. Stanowi podsumowanie wieloletnich studiów kameralnych i terenowych, wykonanych ogromnym nakładem pracy, w sposób rzetelny, dociekliwy i precyzyjny. Niezwykle ważki i obszerny materiał badawczy został poddany analizie za pomocą właściwie do tego celu dobranej metodologii, a następnie zrekapitulowany w postaci teoretycznych modeli, które ukazały całą złożoność badanych zjawisk i procesów, a zarazem uogólniających problem w sposób pozwalający na ich zastosowanie do analizy terytorialnego pola sztuki. Praca Habilitanta jest dziełem nowatorskim, kompletnym, opartym na szerokim spektrum badań teoretyczno-empirycznych, bardzo dobrze osadzonych w literaturze przedmiotu. Zawiera kompleksowe przedstawienie struktur przestrzennych zjawisk i procesów artystycznych, dostarczając właściwej interpretacji teoretycznej, gotowej do zastosowania w innych uwarunkowaniach geograficznych.

Dzięki osiągnięciu naukowemu Habilitanta wspomniana geografia zyskała „większą zwartość tematyczną”, a geografia kultury, krytykowana za niedorozwój strony teoretycznej – „bardziej jednorodną subdyscyplinę”.

Ocena dorobku naukowego

Na dorobek naukowy Jarosław Działka, zgromadzony w latach 2006–2021, składają się 53 publikacje, spośród których 43 ukazały się po uzyskaniu stopnia doktora. Aż 6 pozycji stanowią autorskie, współautorskie i współredagowane monografie naukowe, w tym 2 (jedna we współredakcji) zostały wydane w języku angielskim. Pozostałe opracowania obejmują 18 rozdziałów w monografiach (w tym 4 w języku angielskim) i tyle samo artykułów w czasopismach naukowych. W rezultacie takiej struktury miejsc publikowania: 13 artykułów jest indeksowanych w bazach Web of Science i Scopus (z tego 7 w czasopismach z dawnej listy A lub mających na liście MNiSW 70 i 100 pkt), a liczba cytowań według obu baz wynosi odpowiednio 113 i 132. Dorobek naukowy Habilitanta jest zatem bardzo znaczący, podobnie jak ujmowane w sposób statystyczny jego tzw. umiędzynarodowienie.

Pod względem merytorycznym w zbiorze osiągnięć publikacyjnych Jarosław Działka można wyróżnić cztery zasadnicze obszary. Pierwszy – chronologicznie rzecz ujmując – sprowadza się do określenia wpływu kapitału społecznego na przygotowanie do klęsk żywiołowych oraz wrażliwości społecznej na ten typ zagrożeń. Problematyka ta stanowi w jakimś stopniu *continuum* kilkuletnich zainteresowań badawczych, których zwieńczeniem była praca doktorska o wpływie kapitału społecznego na rozwój gospodarczy w różnym skalach przestrzennych. Niewątpliwie w prowadzeniu badań nad zróżnicowaniem przestrzennym kapitału społecznego pod kątem jego wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy nieocenione wydaje się socjologiczne wykształcenie Habilitanta. Rezultaty pracy naukowej w tym zakresie były na tyle istotne i zauważalne, że Badacz został zaproszony do opracowania haseł encyklopedycznych poświęconych postrzeganiu ryzyka klęsk żywiołowych (*Encyclopedia of Natural Hazards*, Springer, Dordrecht 2013).

Zainteresowanie tematyką wrażliwości społecznej, wyniesione z pobytu naukowego na Uniwersytecie Gloucester w Wielkiej Brytanii, znalazło odzwierciedlenie w kilkuletnich badaniach (2013–2017), finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu *Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania wrażliwości społecznej na powódź, ze szczególnym uwzględnieniem roli komunikacji w jej kształtowaniu*, którego Habilitant był kierownikiem.

Prace powstałe w wyniku realizacji tego projektu były pionierskim zastosowaniem koncepcji wrażliwości społecznej w kontekście zagrożeń przyrodniczych na gruncie polskiej geografii.

Wnioski badań Jarosława Działka miały istotny walor aplikacyjny – znaczenie dla budowania strategii informowania i edukowania o potencjalnym zagrożeniu powodzią. Zostały opublikowane w polskich i zagranicznych czasopismach oraz monografiach. Swoim ustaleniami Badacz podzielił się również z uczestnikami krajowych i zagranicznych konferencji (m.in. International Geographical Union w Krakowie, Mountains of Our Future Earth w Perth w Wielkiej Brytanii), seminariów naukowych, warsztatów eksperckich i wystąpień popularyzatorskich.

Bardzo cennym podsumowaniem tego etapu studiów teoretyczno-empirycznych jest współautorska publikacja, pod tytułem *Zanim nadejdzie powódź. Wpływ wyobrażeń przestrzennych, wrażliwości społecznej na klęski żywiołowe oraz komunikowania ryzyka na przygotowanie społeczności lokalnych do powodzi* (Wydawnictwo IGiGP UJ, Kraków 2017).

Zakres merytoryczny kolejnego obszaru badawczego wyznaczają studia teoretyczne i empiryczne, z jednej strony nad kapitałem społecznym, z drugiej – nad działalnością instytucji kultury. Jarosław Działek zintegrował je w podejściu skoncentrowane na roli instytucji kultury we wzmacnianiu kapitału społecznego oraz oddziaływania społeczno-ekonomicznego instytucji kultury. W ramach badań opracował (współ z prof. UJ Moniką Murzyn-Kupisz) m.in. typologię oddziaływania placówek kultury na tworzenie i wzmacnianie lokalnych i ponadlokalnych zasobów kapitału społecznego wiążącego i pomostowego. Wspomniana propozycja teoretyczna, która doczekała się publikacji i uznania ze strony naukowców oraz praktyków zarządzających dziedzictwem kulturowym, była zaczątkiem studiów empirycznych poświęconych roli instytucji kultury (głównie bibliotek i muzeów) w tworzeniu i rozwijaniu zasobów kapitału społecznego oraz nad uwarunkowaniami i mechanizmami tego procesu.

Wkład dr. Jarosława Działka do badań nad rolą instytucji kultury we wzmacnianiu kapitału społecznego (m.in. jako współpracownika w ramach projektu finansowego przez NCN, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa i Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) polegał na konceptualizacji i operacjonalizacji relacji między wspomnianymi placówkami a społecznościami lokalnymi i ponadlokalnymi w zakresie kapitału społecznego wiążącego i pomostowego.

Rezultaty swoich dociekań naukowych na temat wspomnianych oddziaływań Habilitant przedstawił na kilku krajowych i zagranicznych konferencjach (m.in. w Londynie, zorganizowanej w 2013 r. przez Royal Geographical Society). Były one także wiodącym

tematem pobytu naukowego na jednym z uniwersytetów we Francji w 2013 r. Dowodem uznania dla osiągnięć Habilitanta w pracy badawczej nad rolą instytucji kultury we wzmacnianiu kapitału społecznego były prestiżowe zaproszenia do: opracowania rozdziału w specjalistycznej monografii przygotowanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (*Zarządzanie biblioteką*, Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2019), przeprowadzenia w ramach międzynarodowego projektu OECD (*Culture and Local Development: Maximising the Impact*) polskiej edycji badań nad rolą muzeów w rozwoju lokalnym, pełnienia (od 2020 r.) funkcji eksperta w Zespole Doradczym ds. statystyki w Narodowym Instytucie Dziedzictwa.

Studia teoretyczne i empiryczne nad obecnością i działalnością artystów w przestrzeni miejskiej oraz ich rolą w zachodzących przemianach funkcjonalnych miast i dzielnic wyznaczają kolejny obszar penetracji badawczej Habilitanta. W swoim podejściu, próbując wyjść poza dotychczasowy model badań (poświęconych na ogół studiom przypadków najbardziej rozpoznawalnych skupisk artystów), Jarosław Działek skoncentrował się na bardziej kompleksowym ujęciu wspomnianej grupy społeczno-zawodowej. Wieloaspektową analizą objął różne strefy funkcjonalne miasta oraz poszczególne grupy artystów pod kątem miejsc ich zamieszkania, działalności, prezentowania wytworów własnej działalności, poszukiwania inspiracji, interakcji społecznych i zawodowych. W polu jego zainteresowań badawczych znaleźli się twórcy z dwóch, różniących się tradycjami artystycznymi, miast: Krakowa i Katowic.

Jako współautor koncepcji badań obejmujących ilościowe i jakościowe metody zbierania danych – w ramach realizowanego w latach 2013–2017 projektu badawczego NCN *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania i implikacje działalności artystów w przestrzeni miast postsocjalistycznych* – Jarosław Działek zaproponował procedurę wyznaczania jednostek urbanistycznych skupiających artystów lub podmioty kreatywne (jako miary wykorzystując ich liczbę bezwzględną, iloraz lokalizacji oraz gęstość występowania). W wyniku jej zastosowania ustalił m.in., że preferencje mieszkaniowe i przestrzenne twórców są zróżnicowane – obejmują różne rodzaje zabudowy i lokalizacje w granicach miasta, a nie jedynie, jak się powszechnie sądzi, historyczną zabudowę w centralnej części jednostki osadniczej. Ponadto, jak stwierdził Badacz, na decyzje lokalizacyjne artystów mają wpływ czynniki demograficzne (m.in. wiek) i społeczno-ekonomiczne (m.in. sytuacja materialna, dotychczasowa ścieka artystyczna). Rozważania poświęcone wymiarowi przestrzennemu działalności artystycznej w miastach (poszerzone o kwestie dostępności do „miejskiego

gwaru” – *urban buzz*) ukazały się drukiem, m.in. na łamach prestiżowych czasopism zagranicznych (*City & Community* i *Journal of Urban Affairs*).

Wyniki badań Habilitant zaprezentował na kilku krajowych i międzynarodowych konferencjach (m.in. w Londynie, zorganizowanej w 2016 r. przez Royal Geographical Society) i seminariach.

Pokłosiem aktywności badawczej Habilitanta – który zdołał jeszcze poszerzyć jej zakres o opracowanie modelu ewolucji dzielnicy artystycznej wraz z typologią terenów znaczonej przejawami życia artystycznego – były współautorska książka *Artyści w przestrzeni miejskiej Krakowa i Katowic* (Universitas, Kraków 2017) oraz współredagowana monografia *The Impact of Artists on Contemporary Urban Development in Europe* (Springer, Cham 2017)

Ukoronowaniem tych, w dużym stopniu pionierskich, badań jest praca *Geografia sztuki. Struktury przestrzenne zjawisk i procesów artystycznych*, poddana odrębnej ocenie jako osiągnięcie naukowe.

Ostatni, z chronologicznego punktu widzenia, obszar zainteresowań badawczych Jarosława Działka stanowią kampusy uniwersyteckie jako krajobraz naukowy. Autor stara się określić rolę tych „miasteczek” (ze szczególnym uwzględnieniem ich przestrzeni) w kształtowaniu relacji społecznych w środowisku studenckim oraz między nim a pozostałymi mieszkańcami miasta. Mimo że ten obszar badawczy podlega dopiero rozpoznaniu, Habilitant ma już na koncie pierwsze osiągnięcia – m.in. współautorski artykuł *Ocena jakości przestrzeni publicznych III Kampusu UJ z użyciem techniki crowdsensingu* („Prace Geograficzne” 2020, z. 162).

Bardzo istotnym komponentem aktywności naukowej Jarosława Działka – przedstawionym w znaczącym stopniu przy omawianiu dorobku publikacyjnego i jego zawartości merytorycznej – jest udział w licznych konferencjach, seminariach naukowych, warsztatach eksperckich i wystąpieniach popularyzatorskich. Od 2011 r., czyli po uzyskaniu stopnia doktora, Habilitant uczestniczył w 34 konferencjach naukowych, z których większość (22) miała charakter międzynarodowy. Udział w nich – m.in. we Włoszech, w Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Francji, Niemczech, Korei Południowej – stanowił 65% aktywności konferencyjnej Jarosława Działka. Na swoim koncie ma On także osiem wystąpień z referatami na seminariach naukowych, organizowanych m.in. przez Komisję Geograficzną PAU, Uniwersytet Gdański (Centrum RECURSE), Polskie Towarzystwo Socjologiczne (Oddział Katowice), Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

Korpus działalności naukowej Habilitanta obejmuje także współautorstwo kilkunastu ekspertyz i raportów badawczych, wykonanych – głównie w zespole Zakładu Rozwoju

Regionalnego IGiGP UJ – na zamówienie instytucji publicznych (m.in. Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, urzędów marszałkowskich). W charakterze współautora podobne czynności badawcze przeprowadzał On także z ramienia Centrum Studiów Regionalnych Uniregio, którego jest współzałożycielem.

W roli eksperta naukowego postrzegają Jarosława Działka polskie i zagraniczne wydawnictwa i rady redakcyjne czasopism. W latach 2015–2020 był on recenzentem 32 tekstów naukowych w językach polskim i angielskim oraz angielskojęzycznej monografii dla wydawnictwa Springer.

Habilitant wykazał się dużą aktywnością w ramach współpracy międzyuczelnianej. Z zagranicznymi ośrodkami naukowymi (we Francji) łączyły go staże, pobyty naukowe, konferencje i wspólne publikacje, z polskimi – wspólne projekty badawcze.

Jarosław Działek jest od 2019 r. koordynatorem z ramienia Uniwersytetu Jagiellońskiego sieci współpracy naukowej Baltic University Programme, zrzeszającej 89 wyższych uczelni z 12 państw regionu Morza Bałtyckiego, a od 2020 r. – pełnomocnikiem dziekana Wydziału Geografii i Geologii UJ ds. interdyscyplinarnego rozwoju naukowego.

O wadze osiągnięć naukowych Habilitanta niech świadczy fakt, że w 2015 r. został laureatem Nagrody im. Wincentego Pola, przyznawanej dorocznie przez Radę Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ wyróżniającym się młodym pracownikom naukowo-dydaktycznym.

Jego dorobek wykazuje się różnorodnością, a zarazem spójnością tematyczną, odzwierciedlającą się w wyraźnie zakreślonych obszarach badawczych. Interdyscyplinarne, a przy tym sprecyzowane zainteresowania naukowe mają podwójne umocowanie – w geografii i socjologii. Przynależność do dwóch dziedzin wiedzy z pewnością wyznaczyła dalszą drogą rozwoju naukowego Jarosława Działka. Większość tematów badawczych zrealizował On z pozycji pogranicza – kilku nauk (poza wymienionymi, również ekonomii), zaś w odniesieniu do geografii – kilku jej (sub)dyscyplin (głównie geografii społecznej, ekonomicznej i geografii kultury). Merytorycznym polem wyjścia do badań, stanowiącym swoistą osnową dla dalszych studiów, był kapitał społeczny, jego zróżnicowanie przestrzenne oraz wpływ na przemiany społeczno-gospodarcze. W świetle zrelacjonowanych osiągnięć naukowych dr. Jarosława Działka należy stwierdzić, że jest On bardzo doświadczonym badaczem, odwołującym się do różnych metodologii, podejmującym się na podstawie casusów badawczych prób uogólnień, typologii, a także podsumowań własnych badań oraz analizy ich osiągnięć na tle literatury światowej. Habilitant zajmuje wysoką pozycję w gronie – nie tylko polskich – specjalistów z zakresu geografii oraz nauk pokrewnych.

Ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego

Miejscem działalności dydaktycznej Habilitanta jest Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w którym w latach 2011–2021 prowadził 18 przedmiotów na studiach stacjonarnych I i II stopnia. Był prowadzącym kursów w języku angielskim, przeznaczonych dla studentów programu Erasmus+ oraz polskich studentów, a także autorskich, interdyscyplinarnych zajęć będących pokłosiem realizowanych projektów i grantów badawczych. Ponadto Jarosław Działek pełni od roku akademickiego 2019/2020 rolę tutora w ramach programu Szkoła Orłów dla wybitnie uzdolnionych studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dzięki uczestnictwu w programie Erasmus, Habilitant gościł z wykładami na uniwersytetach we Francji i Wielkiej Brytanii. Prowadził zajęcia również dla zagranicznych studentów odbywających ćwiczenia terenowe w Jego macierzystym Instytucie. Badacz rozwijał swoje umiejętności dydaktyczne oraz kompetencje w zakresie obsługi programów analitycznych, uczestnicząc w kilku kursach doszkalających.

Jarosław Działek wykazuje się również dużą aktywnością organizacyjną, w tym popularyzowaniem nauki. Poza funkcjami pełnionymi na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ (sekretarza Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej i przedstawiciela w Radzie tego Wydziału) był inicjatorem i współorganizatorem kilku imprez popularnonaukowych: „Spacerów rozwojowych” – odbywających się po dzielnicach Krakowa i innych miast, oraz „Kawiarni naukowej ZRR” – będącej formą spotkań z naukowcami prezentującymi wyniki swoich badań. Od 2017 r. jest zaangażowany w autorskie przedsięwzięcie „Kampus+”, którego celem jest poprawa jakości przestrzeni publicznej w „miasteczku studenckim” Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ocena końcowa

Biorąc pod uwagę pozytywną ocenę monografii, przedstawionej jako osiągnięcie naukowe, oraz bogatego i wszechstronnego dorobku naukowego Habilitanta, wartościowego zarówno w jego warstwie teoretyczno-metodologicznej, jak i faktograficznej, popartego rzetelnymi, dogłębnymi badaniami kameralnymi i terenowymi, geograficznymi i socjologicznymi, stwierdzam, że dr Jarosław Działek jest bardzo dojrzałym i w pełni kompetentnym w swojej dziedzinie badaczem, umiejącym ponadto rezultaty swoich badań przedstawić w sposób niezmiernie interesujący. Ponad połowa Jego prac ukazała się w języku

angielskim, w prestiżowych wydawnictwach, co oznacza, że jest uznanym autorytetem naukowym w swojej dziedzinie także w wymiarze europejskim.

W świetle przedstawionej oceny stwierdzam, że Kandydat spełnia warunki zawarte w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) i wnioskuję o dopuszczenie dr. Jarosława Działka do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

dr hab. Andrzej Rykała, prof. UŁ